

DAWID SOSZYŃSKI

The John Paul II Catholic University of Lublin, Faculty of Natural and Technical Sciences, Poland

 ORCID: 0000-0002-3071-7008, e-mail: dawid.soszynski@wp.pl

Tymczasowość miejsc rekreacyjnych w wiejskim krajobrazie nadrzecznym. Przykład środkowego Wieprza

*Temporality of recreational places in rural riverside landscapes.
The example of the middle Wieprz River*

Streszczenie

W ostatnich dekadach, w dużych miastach Europy Zachodniej narodziła się nowa tendencja oddolnego, społecznego tworzenia tymczasowych przestrzeni publicznych. Niniejszy artykuł jest próbą weryfikacji czy miejsca takie rzeczywiście powstają tylko w miastach i czy rzeczywiście jest to zjawisko nowe? W tym celu w latach 2016, 2019 i 2023 przeprowadzono badania zmian w zagospodarowaniu rekreacyjnym 100 km rzeki Wieprz (płynącej głównie przez obszary wiejskie), wraz z analizą zależności pomiędzy trwałością miejsc a ich wielkością, typem oraz rodzajem podmiotu odpowiedzialnego za ich powstanie i utrzymanie. Podjęto również próbę odpowiedzi na pytanie, na ile intencjonalna i zaplanowana jest tymczasowość miejsc. Wyniki przeprowadzonych badań ukazują wiejskie tereny nadrzeczne jako obszar o bardzo dużej liczbie miejsc rekreacyjnych (głównie niewielkich i nieformalnych), których liczba w ciągu ostatnich 7 lat niemal się podwoiła. Jednocześnie bardzo duży jest tu udział miejsc tymczasowych (35%), których czas „życia” wynosi mniej niż 3-4 lata. Tak więc na terenach wiejskich, oddolnie tworzone tymczasowe miejsca publiczne okazały się dominującym typem nadrzecznej przestrzeni rekreacyjnej. Nie jest to też zjawisko nowe, lecz typowe i „naturalne” dla obszarów wiejskich. W przeciwieństwie do miast, tymczasowość miejsc nie jest tu jednak zaplanowana lecz raczej dopuszczana lub akceptowana.

Abstract

In recent decades, a new trend of grassroots, social creation of temporary public spaces has taken root in large cities in Western Europe. This article is an attempt to verify whether such places are really being created only in cities, and whether it is really a new phenomenon. To this end, a study of changes in the recreational development of 100 km of the Wieprz River (flowing mainly through rural areas) was conducted in 2016, 2019 and 2023, along with an analysis of the relationship between the permanence of places and their size, type and the type of entity responsible for their creation and maintenance. An attempt was also made to answer the question of how much the temporary nature of the sites is intentional and planned. The results of the study show the rural riverside area as an area with a very large number of recreational places (mainly small and informal), the number of which has almost doubled over the past 7 years. At the same time, it featured a very high proportion of temporary sites (35%), with a “lifespan” of less than 3–4 years. Thus, in rural areas, bottom-up created, temporary public places turn out to be the dominant type of riverside recreational space. This is not a new phenomenon, but typical and “natural” for rural areas. Unlike in cities, however, the temporariness of places here is not planned but rather allowed or accepted.

Słowa kluczowe: miejsca tymczasowe, wiejskie przestrzenie publiczne, nadrzeczne przestrzenie rekreacyjne, zmiany krajobrazu, nieformalny placemaking, rzeka Wieprz

Keywords: temporary places, rural public places, riverside recreational spaces, landscape changes, informal placemaking, Wieprz River

WPROWADZENIE

Pisanie o zmienności krajobrazu nadrzecznego w dość oczywisty sposób kojarzy się z niemożnością wejścia dwukrotnie do tej samej rzeki, co Heraklit stwierdził 2 500 lat temu a treść tej sentencji do dziś nie straciła na aktualności. Świadomość związku rzek ze zmiennością jest więc na przestrzeni wieków ... niezmienna, a mimo to zmienność ta nie przestaje fascynować. Według P. Stokowski (2008) rzeka symbolizuje ruch w czasie i historii a jednocześnie cykliczność. C. Morris (2006) opisuje zaś „swoją” rzekę Murray, jako przestrzeń i jednocześnie miejsce, z fizycznymi atrybutami płynności, poczucia nieskończoności i transformacji. „Swoją”, bo zdecydowana większość z nas ma właśnie „swoją” rzekę, z którą łączą nas indywidualne relacje (Angiel, 2011). A każda rzeka ma z kolei swoją historię, swój własny „temperament” i swoją własną, rozpoznawalną „osobowość” (Durrell, 1969).

Głównym czynnikiem napędzającym zmienność rzek, są procesy naturalne zachodzące zarówno cyklicznie w skali roku, jak i w dłuższych okresach czasu, a także nieregularnie – jako zjawiska epizodyczne, w tym powodziowe. W przestrzeni nadrzecnej występować mogą niemal wszystkie typy naturalnych krajobrazów efemerycznych (Mocior i in., 2014). Człowiek, w swojej działalności nad rzekami, próbował z tą zmiennością walczyć lub się do niej dostosowywać. Warto jednak podkreślić, że większość tych zmian, które dotyczą zarówno użytkowania rzeki (Adamiczka, Adamiczka, 2016) jak i zagospodarowania doliny (Pieńkowski i inni 2010) ma z reguły charakter długoterminowy. Są one bowiem z jednej strony wynikiem zmian społeczno-gospodarczych, które rzadko zachodzą w sposób nagły, z drugiej zaś efektem odgórnego planowania przestrzennego, którego realizacja jest również procesem powolnym.

Działalność człowieka nad rzekami może mieć jednak również charakter okresowy i krótkotrwały. Przykładem takich obiektów efemerycznych mogą być **nietrwale działania artystyczne** zakorzenione w nurcie land-artu, polegające na ingerencji w pejzaż lub przekształceniu fragmentu krajobrazu (Morris 2006). Wiele z nich jest związanych z wodą – jako tłem lub tworzywem artystycznym (np. Land Art Festiwal nad Bugiem czy Etno-Młyn nad Wieprzem). W ostatnich latach skala i różnorodność interwencji artystycznych w nadrzeczny krajobraz znacząco wzrosła. Przykładami mogą być działania z zakresu

INTRODUCTION

Writing about the variability of the riverscape is quite obviously associated with the impossibility of stepping into the same river twice, as Heraclitus stated 2,500 years ago, and this maxim has not lost its relevance to this day. Awareness of the connection between rivers and changeability is thus, so to speak, unchanged over the centuries, and yet the changeability never ceases to fascinate. According to P. Stokowski (2008), the river symbolizes movement through time and history and, at the same time, cyclicity. C. Morris (2006), on the other hand, describes “her” Murray River as a space and at the same time a place, with its own physical attributes of fluidity, a sense of infinity and transformation. “Its own” because the vast majority of us have just “our” river, with which we have an individual relationship (Angiel, 2011). And each river, in turn, has its own history, its own “temperament” and its own recognizable “personality” (Durrell, 1969).

The main factors driving the variability of rivers are natural processes occurring cyclically, both on an annual basis and over longer periods of time, as well as irregularly – as in the case of episodic phenomena, including floods. Almost all types of natural ephemeral landscapes can occur in the riverine space (Mocior et al., 2014). Man, in his activities along rivers, has tried to fight or adapt to this variability. However, it is worth noting that most of these changes, which involve both river use (Adamiczka, Adamiczka, 2016) and valley development (Pieńkowski et al., 2010), are generally long-term in nature. This is because they are, on the one hand, the result of socio-economic changes, which rarely occur suddenly, and on the other, the result of top-down spatial planning, the implementation of which is also a slow process.

However, human activity along rivers can also be periodic and short-lived. Examples of ephemeral objects in these spaces include impermanent artistic activities rooted in the land-art trend, involving interference with the landscape or the transformation of a fragment of the landscape (Morris, 2006). Many of them are related to water as a background or artistic material (e.g. the Land Art Festival on the Bug River or Etno-Młyn on the Wieprz River). In recent years, the scale and variety of artistic interventions in the riverside landscape have increased significantly. Examples include hydro-art activities

hydro-sztuki (Jarosz, 2021) czy artystyczne działania kolektywu Siostry Rzeki (Górowska, 2021)

Drugim przykładem krótkotrwałych interwencji człowieka w nadrzeczny krajobraz są przestrzenie turystyczne i rekreacyjne. Dla wielu z nich – w szczególności dla miejsc nadwodnych – zmienność i sezonowość jest cechą podstawową (np. Bricker, Kerstetter, 2008). Są one projektowane i planowane jako obiekty działające (zazwyczaj) w porze letniej i demontowane na okres zimy. Z reguły są to przestrzenie o charakterze komercyjnym, które można określić jako **miejsca sezonowe**.

Jednak w kształtowaniu przestrzeni publicznych coraz częściej mówi się również o świadomie tworzonych oddolnych **miejscach tymczasowych**. Współczesny świat jest coraz mniej stabilny a zmiany zachodzą coraz bardziej dynamicznie – fakt ten powoduje, że teorie, zasady, strategie i praktyki planistyczne, według których kształtowaliśmy przestrzeń w przeszłości, stały się nieefektywne (Gzell, Świeżewska, 2015; Crowther, 2016). Jedna z 11 zasad Project for Public Spaces (Walljasper, Project for Public Spaces, 2007) mówi o tym że 80% sukcesu miejsca zależy od tego jak jest zarządzane już po zrealizowaniu projektu. Również A. Cieślak-Arkuszewska (2020), pisząc o projektowaniu terenów nadrzecznych małych miast, podkreśla wyzwania związane z „trwałością” obiektów w tym wyjątkowo wymagającym środowisku. Jednocześnie ta sama autorka wskazuje, że to właśnie zmienność jest podstawową cechą takich przestrzeni. Podobnie L. Kazanecka-Olejnik (2017) opisuje projektowanie jako proces nieskończony, uwzględniający ciągłe zmiany i współtworzony przez różne osoby. Miejsca publiczne są więc coraz bardziej zmienne i tymczasowe (Carmona, 2010; Bierwiaczonek, 2018). Jednocześnie zaczynamy dostrzegać nie tylko tradycyjne, formalne place, parki i chodniki ale również mniej formalne „resztki” przestrzeni, w których toczy się życie codzienne (Bishop, Williams, 2012). Coraz większą popularność (zwłaszcza w miastach Europy Zachodniej) zdobywają więc miejsca tworzone jako tymczasowe – powstające w etapie przejściowym pomiędzy uprzednim a przyszłym wykorzystaniem terenu (Overmeyer, 2007). Są to z reguły inicjatywy spontaniczne, oddolne i niskobudżetowe, wykorzystujące materiały recyklingowe, często o charakterze artystycznym, dotyczące miejsc zdegradowanych i opuszczonych. Tymczasowe użytkowanie może powstawać na podstawie zawieranych z właścicielem umów najmu lub cichego przyzwolenia czy

(Jarosz, 2021) or the artist activities of the Sisters of the River collective (Górowska, 2021)

Tourist and recreational spaces constitute a second example of short-term human interventions in the riverside landscape. For many of these – especially waterfront sites – variability and seasonality is a fundamental feature (e.g., Bricker, Kerstetter, 2008). They are designed and planned as facilities that operate (usually) during the summer season and are dismantled for the winter. In general, they are commercial spaces that can be described as **seasonal places**.

However, the shaping of public spaces also increasingly involves talk about consciously created grassroots **temporary places**. The modern world is increasingly unstable and change is occurring more and more dynamically, and this fact makes the theories, principles, strategies and planning practices by which space has been shaped in the past ineffective (Gzell, Świeżewska, 2015; Crowther, 2016). One of the 11 principles of the Project for Public Spaces (Walljasper, Project for Public Spaces, 2007) states that 80% of a place's success depends on how it is managed after the project is completed. Furthermore, Adriana Cieślak-Arkuszewska (2020), writing about the design of riverside areas of small cities, emphasizes challenges to the “durability” of facilities in this extremely demanding environment. At the same time, she points out that it is variability that is the basic feature of such spaces. Similarly, Lea Kazanecka-Olejnik (2017) describes design as an unending process, incorporating constant change and co-created by different people. Public places are thus increasingly changeable and temporary (Carmona, 2010; Bierwiaczonek, 2018). At the same time, we are beginning to see not only traditional, formal squares, parks and sidewalks but also less formal “leftover” spaces where everyday life takes place (Bishop, Williams, 2012). Increasingly popular (especially in Western European cities), therefore, are places created as temporary – created in a transitional stage between previous and future land use (Overmeyer, 2007). As a rule, these are spontaneous, grassroots and low-budget initiatives, using recycled materials, often artistic in nature, involving degraded and abandoned sites. Temporary use can arise on the basis of lease agreements with the owner or tacit consent or tolerance (Gzell, Świeżewska, 2015; Przesmycka, 2015). Some designers even question the need for formal and rational planning of space. They advocate reclaiming marginal, empty,

tolerancji (Gzell, Świeżewska, 2015; Przesmycka, 2015). Niektórzy projektanci kwestionują wręcz konieczność formalnego i racjonalnego planowania przestrzeni. Postulują oni odzyskiwanie marginalnych, pustych, porzuconych przestrzeni na tymczasowe działania, ogrody społecznościowe, aranżacje z mobilnych siedzisk, naturalne przestrzenie do zabaw czy miejskie plaże (Przesmycka, 2015). W kontekście zagospodarowania terenów nadrzecznych, które jest tematem niniejszego artykułu, szczególnie ciekawy jest ostatni z wymienionych przykładów – a więc tworzenie tymczasowych plaż. Powstają one jako inicjatywy społeczne polegające na rozproszaniu piasku i ustawieniu leżaków czy parasoli na terenach poprzemysłowych, parkingach, zamkniętych drogach lub innych niewykorzystywanych otwartych przestrzeniach. Tam, gdzie brakuje oficjalnych inwestycji. Inicjatywy te koncentrują się na „miękkich” treściach – usługach, programach, motywach, atmosferze – a nie na trwałej zabudowie (Stevens, Ambler, 2010). Plaże miejskie stanowią sztandarowy przykład przestrzeni tymczasowych. Z jednej strony wynika to z ograniczeń spowodowanych przepisami przeciwpowodziowymi czy funkcją ekologiczną. Z drugiej zaś – przestrzeń nadwodna jest bardzo często właśnie tym obszarem marginalnym i porzuconym, zawieszonym w próżni pomiędzy dawną „świątynią” (przemysłową, transportową, rolniczą...) a bliżej nieokreśloną przyszłością.

O ile opisane powyżej nietrwale działania artystyczne lub związane z zagospodarowaniem turystycznym miejsca sezonowe powstają zarówno w przestrzeniach miejskich jak i wiejskich, o tyle przytłaczająca większość opisanych powyżej inicjatyw i przykładów tworzenia przestrzeni tymczasowych odnosi się do terenów miast. To tam koncentruje się najbardziej intensywny rozwój nadrzecznej infrastruktury rekreacyjnej. W mniejszych ośrodkach na terenie Polski wciąż dzieje się niewiele, a potencjał rekreacyjny dolin pozostaje w przeważającej części niewykorzystany, a nawet nie zauważany w oficjalnych dokumentach planistycznych (Januchta-Szostak; Karaśkiewicz, 2018). Ale być może ten obraz jest tylko wynikiem braku zainteresowania wsią ze strony środowisk naukowych i projektantów. Być może wynika on z braku danych dotyczących rzeczywistego zagospodarowania rzek – nie wykazywanego w oficjalnych dokumentach. Jest to luka badawcza, której wypełnienie stało się motywem podjęcia niniejszych

abandoned spaces for temporary activities, community gardens, mobile seating arrangements, natural play spaces or urban beaches (Przesmycka, 2015). In the context of riverfront development, which is the subject of this article, the latter example – the creation of temporary beaches – is particularly interesting. These are created as community initiatives to spread sand and set up deck chairs or umbrellas on brownfield sites, parking lots, closed roads or other unused open spaces where there is a lack of official investment. These initiatives focus on “soft” content – services, programs, themes, atmosphere – rather than permanent development (Stevens, Ambler, 2010). Urban beaches are a flagship example of temporary spaces. On the one hand, this is due to restrictions caused by flood regulations or ecological function. On the other, waterfront space is very often precisely this type of marginal and abandoned area, suspended in a vacuum between its former “splendor” (industrial, transportation, agricultural...) and an undefined future.

While the non-permanent art installations or tourist development-related seasonal spaces described above are being created in both urban and rural spaces, the overwhelming majority of the initiatives and examples of temporary space creation described above relate to urban areas. This is where the most intensive development of riverside recreational infrastructure is concentrated. There is still little going on in smaller centers across Poland, and the recreational potential of the valleys remains mostly untapped or even unnoticed in official planning documents (Januchta-Szostak, Karaśkiewicz 2018). But perhaps this depiction is only the result of a lack of interest in rural areas on the part of academics and planners. Perhaps it is also due to the lack of data on actual river development, which is not shown in official documents. This is a research gap, the filling of which became the motive for undertaking the present study. The purpose of the article, therefore, is to describe the status of the recreational development of riverside rural areas – in particular, the variability of this development and the presence of temporary sites.

The second issue that emerges from the literature review presented above is the intentionality of creating temporary places. As a rule, the variability of natural processes or long-term transformation of the landscape is not under direct control and occurs spontaneously. In contrast, the creation of temporary places (artistic installations, seasonal tourist

badania. Celem artykułu jest więc ukazanie stanu zagospodarowania rekreacyjnego terenów nadrzecznych na terenach wiejskich – a w szczególności zmienności tego zagospodarowania oraz obecności miejsc tymczasowych.

Drugim zagadnieniem, które wyłania się z przedstawionego powyżej przeglądu literatury przedmiotu, jest intencjonalność tworzenia miejsc tymczasowych. Z reguły zmienność procesów naturalnych lub długotrwałych przemian krajobrazu nie podlega bezpośredniej kontroli i zachodzi spontanicznie. Natomiast tworzenie miejsc o charakterze tymczasowym (działań artystycznych, sezonowych miejsc turystycznych czy tymczasowych przestrzeni publicznych) jest zaplanowane jako działanie krótkotrwałe. Taki obraz wyłania się z analizy przykładów przytaczanych w literaturze przedmiotu – choć dotyczących głównie obszaru miast. Trudno jednak stwierdzić czy podobna sytuacja ma miejsce na terenach wiejskich. Drugim celem tego artykułu jest więc odpowiedź na pytanie na ile intencjonalna i zaplanowana jest tymczasowość miejsc tworzonych nad rzeką.

OBSZAR I METODA BADAŃ

Badania przeprowadzone zostały na stukilometrowym odcinku rzeki Wieprz w jej środkowym biegu między Jaszczowem a Wola Skromowska. Obszar badań położony jest w granicach 9 gmin centralnej części województwa lubelskiego, we wschodniej Polsce. Wieprz na tym odcinku jest średniej wielkości, silnie meandrującą rzeką niziną (szerokość od 15 do 30 m.). Część południowa objęta jest ochroną jako Nadwieprzański Park Krajobrazowy. Jest to jednocześnie odcinek najsilniej zurbanizowany z rozwijającą się turystyką kajakową. Część północna przecina rzadziej zaludnione tereny rolnicze.

Aby ukazać zmienność nadrzecznych przestrzeni publicznych, w niniejszym artykule zastosowałem podejście ilościowe polegające na opisie zmian w liczbie i skali miejsc rekreacyjnych. Podstawą analiz były trzy inwentaryzacje terenowe przeprowadzone wzdłuż koryta rzeki Wieprz (metodą bezpośrednich obserwacji prowadzonych z powierzchni wody – z kajaka lub pontonu). Jako metodę uzupełniającą zastosowałem wywiady częściowo skategoryzowane, przeprowadzone z twórcami i gospodarzami miejsc oraz sołtysami.

sites or temporary public spaces) is planned as a short-term activity. This is the image that emerges from an analysis of examples cited in the literature, albeit mainly concerning the urban area. However, it is difficult to determine whether a similar situation exists in rural areas. The second purpose of this article, therefore, is to determine the extent to which the temporary nature of places created by the river is intentional and planned.

RESEARCH AREA AND METHOD

The research was conducted on a 100-kilometer section of the Wieprz River in its middle course between Jaszczów and Wola Skromowska. The study area is located within the borders of 9 municipalities in the central part of the Lublin Province, in eastern Poland. The Wieprz in this section is a medium-sized, strongly meandering lowland river (15 to 30 m wide). The southern part is protected as the Nadwieprzański Landscape Park. At the same time, it is the most heavily urbanized section, with developing kayak tourism. The northern part crosses less populated agricultural areas.

In order to show the variability of riverside public places, a quantitative approach has been adopted in this article to describe changes in the number and scale of recreational sites. The analysis is based on three field inventories conducted along the Wieprz River bed (using the method of direct observation conducted from the water surface – from a kayak or raft). As a supplementary method, semi-categorized interviews were conducted with the creators and hosts of the sites and village leaders.

The inventories were conducted in 2016, 2019 and 2023 – always in the growing season. During each of them, all the recreational sites consisting of specific objects created intentionally by man were recorded. Thus, sites with only traces of human use but no physical man-made objects were not marked. However, sites equipped with even small objects, such as footbridges, piers or fishing spots equipped with seats, steps or shelters, were included. For each of the recorded sites, the following information was collected: the exact location, the type of site, its size, the entity responsible for creating and maintaining the site, and a description of the development elements supplemented by photographic

Inwentaryzacje przeprowadzone zostały w 2016 r.; 2019 r. i 2023 r. – zawsze w sezonie wegetacyjnym. Podczas każdej z nich odnotowałem wszystkie miejsca rekreacyjne składające się z konkretnych obiektów stworzonych intencjonalnie przez człowieka. Nie zaznaczałem więc miejsc, w których widać wyłącznie ślady użytkowania przez człowieka, ale nie ma żadnych fizycznych obiektów stworzonych przez człowieka. Uwzględniłem natomiast miejsca wyposażone nawet w niewielkie obiekty, takie jak kładki, pomostki czy stanowiska wędkarskie wyposażone w siedziska, schodki czy zadaszania. Dla każdego z odnotowanych miejsc określałem dokładną lokalizację, typ miejsca, jego wielkość, podmiot odpowiedzialny za stworzenie i utrzymanie miejsca, a także opis elementów zagospodarowania uzupełniony dokumentacją fotograficzną. Pozwoliło to określać nie tylko zmiany liczby miejsc, ale też ich skali w poszczególnych latach.

Jeśli chodzi o **typy miejsc** wyróżniłem tu: kompleksy rekreacyjne; miejscówki rekreacyjne; pomosty; alejki i kładki; slipy (miejsca wodowania i postoju łodzi); budy wędkarskie; stanowiska wędkarskie. Jako „slipy” rozumiem miejsca wodowania łodzi, ale do kategorii tej włączone zostały również miejsca cumowania różnego rodzaju jednostek pływających. Określenie „miejscówka rekreacyjna” zastosowałem do miejsc nad rzeką o charakterze wypoczynkowym, przekraczających rozmiarami najprostsze dojścia do wody służące wędkarzom czy kajakarzom. Miejscówki zazwyczaj wyposażone są w siedziska, stoliki, ogniska, huśtawki czy proste zadaszania. Z kolei kompleksy rekreacyjne to miejsca o podobnej funkcji lecz znacznie rozbudowane – zajmujące większą powierzchnię i złożone z dużej liczby elementów takich jak stoły, siedziska, altany, grille, pomosty, schody, toalety, parkingi, obiekty sportowe itp. Ze względu na **wielkość** zastosowałem skalę trzystopniową, wyróżniając miejsca małe – składające się z pojedynczych i stosunkowo niewielkich (prostych w budowie) elementów zagospodarowania; miejsca średniej wielkości – składające się z kilku niewielkich elementów lub jednego większego obiektu takiego jak wiata czy pomost; oraz miejsca duże – złożone z wielu obiektów rozmieszczonych na dużej powierzchni (powyżej 5ha), tworzone najczęściej przez samorządy lub podmioty komercyjne. Jeśli chodzi o **rodzaj gospodarza** (podmiotu odpowiedzialnego za powstanie i utrzymanie miejsca)

documentation. This made it possible to determine not only changes in the number of sites, but also changes in their scale from year to year.

In terms of **types of places**, the following are distinguished here: recreational complexes; recreational spots; jetties (piers); walking paths and footbridges; slips; fishing huts; fishing spots. The term slips refers to boat launching sites, but mooring sites for various types of watercraft are also included in this category. The term recreational spot was applied to places on the river of a recreational nature exceeding the size of the simplest access to the water (places serving anglers or canoeists). Spots are usually equipped with seating, tables, campfires, swings or simple canopies. Recreational complexes, on the other hand, are sites with a similar function but significantly expanded – occupying a larger area and consisting of a large number of elements such as tables, seats, gazebos, grills, piers, stairs, toilets, parking lots, sports facilities, etc. In terms of **size**, a three-tier scale was adopted, distinguishing between small places – consisting of single and relatively small (simple to build) development elements; medium-sized places – consisting of several small elements or one larger object such as a shelter or a pier; and large places – consisting of many objects distributed over a large area (more than 5 acres), usually created by local authorities or commercial entities. In terms of the **type of host** (the entity responsible for the creation and maintenance of the site), three main types of sites were distinguished: public (created and managed by local governments or public institutions); private (created and maintained by individual owners on private land); and informal (created informally, bottom-up by individuals or groups of people with no official right to operate on the site). This feature was determined on the basis of field inventories, interviews and analysis of ownership maps.

The second method, complementing the direct field inventory, involved open-ended, semi-structured **interviews** conducted with those responsible for the creation or maintenance of sites and village leaders. In total, 21 interviews were conducted along the analysed stretch of the Wieprz River. They lasted between 10 and 40 minutes and were conducted directly in the field or by telephone. The questions concerned all the riverside sites known to the interviewee, their evolution, their form, the motivation for their creation and their uses. The interviews also

w niniejszych badaniach wyróżniłem trzy główne typy miejsc: publiczne (tworzone i zarządzane przez samorządy lub instytucje publiczne); prywatne (tworzone i utrzymywane przez indywidualnych właścicieli na terenach prywatnych); nieformalne (tworzone nieformalnie, oddolnie przez osoby lub grupy osób nie posiadające oficjalnego prawa do działania na danym terenie). Cecha ta określana była na podstawie inwentaryzacji terenu, wywiadów oraz analizy map własnościowych.

Drugą metodą, uzupełniającą bezpośrednią inwentaryzację terenową, były **wywiady** swobodne, częściowo skategoryzowane, przeprowadzone z osobami odpowiedzialnymi za tworzenie lub utrzymanie miejsc oraz sołtysami. Łącznie na analizowanym odcinku Wieprza przeprowadziłem 21 wywiadów. Trwały one od 10 do 40 minut i prowadzone były bezpośrednio w terenie lub telefonicznie. Pytania dotyczyły wszystkich, znanych danemu rozmówcy miejsc nadrzecznych, ich ewolucji, formy, motywacji ich stworzenia i sposobów użytkowania. Z wywiadów pochodzą też informacje dotyczące gospodarzy miejsc, a także przyczyn tymczasowości (zanikania) poszczególnych miejsc.

Oczywiście przyjęta metoda ma pewne ograniczenia. Jeśli chodzi o inwentaryzację terenową z poziomu rzeki – nie uwzględnia ona miejsc niewidocznych z wody, np. obiektów sportowych czy ścieżek spacerowych położonych zazwyczaj dalej od brzegu. Jest to jednak najszybszy i najłatwiejszy do powtórzenia sposób inwentaryzacji niemal wszystkich miejsc położonych bezpośrednio nad wodą – a to właśnie one stanowią przedmiot niniejszych badań. Ze względu na trudności komunikacyjne (brak ścieżek wzdłuż rzeki) zaobserwowanie takiej liczby miejsc z łądu byłoby bardzo trudne do wykonania, a tym bardziej do powtórzenia. Jeśli zaś chodzi o wywiady – niestety nie było możliwe dotarcie do wszystkich twórców i gospodarzy tych miejsc. Wywiady przeprowadzono jednak z przedstawicielami miejsc bardzo zróżnicowanych zarówno jeśli chodzi o typ, wielkość, rodzaj gospodarza czy lokalizację w przestrzeni badanego odcinka rzeki. Oddają więc one w dużym stopniu charakter i sposób funkcjonowania miejsc na badanym obszarze.

W tekście artykułu zamiennie używane jest pojęcie miejsce publiczne i miejsce rekreacyjne, ponieważ wyniki wykazały iż wszystkie zinwentaryzowane nad rzeką miejsca publiczne pełnią przede wszystkim funkcję rekreacyjną.

provided information on the hosts of the sites, as well as the reasons for the temporariness (disappearance) of particular sites.

Naturally, the adopted method has some limitations. As far as the field inventory from the river level is concerned, it does not take into account places that are not visible from the water, such as sports facilities or walking paths usually located further from the riverbank. However, it is the quickest and most easily replicable way to inventory almost all sites directly on the water, and these are the focus of this study. Due to communication difficulties (lack of paths along the river), it would be difficult to observe such a number of sites from land at all, let alone repeatedly. As for the interviews, unfortunately it was not possible to reach all the creators and hosts of these sites. However, interviews were conducted with representatives of sites that were very diverse in terms of type, size, type of host or location within the surveyed section of the river. They therefore reflect, to a large extent, the nature and functioning of the places in the study area.

In the text of the article, the terms public place and recreational place are used interchangeably, as the results showed that all inventoried public places along the river had a primarily recreational function. For stylistic reasons, the terms place, site and location are also used interchangeably.

RESULTS

During the three inventories of the 100 km section of the Wieprz River (in 2016, 2019 and 2023), a total of 347 waterside recreational sites were recorded (this is the total number of locations where, at least during one inspection, a developed recreational site was found). There was a continuous and clear increase in their density between 2016 and 2023. In the first, three-year period, the number of sites increased by as much as 49% and in the second, four-year period, it increased by 22%. However, if we take a closer look at these results (tab. 1, fig. 1), it becomes clear that the changes did not just involve an increase in the number of riverside places. After the first and second periods, it was noted that 36% and 35% of sites had completely disappeared from the riverside landscape, respectively. At the same time, a very large number of new sites had appeared. They accounted for 85% and 54% respectively of the sites recorded during the first

WYNIKI

W trakcie trzech inwentaryzacji stukilometrowego odcinka rzeki Wieprz (w 2016, 2019 i 2023 r.), odnotowałem łącznie 347 nadwodnych miejsc rekreacyjnych (jest to łączna liczba lokalizacji, w których, przynajmniej w trakcie jednej kontroli, stwierdzono zagospodarowane miejsce rekreacyjne). Biorąc pod uwagę ich liczbę w trakcie kolejnych inwentaryzacji, stwierdziłem ciągły i wyraźny wzrost ich zagęszczenia. W pierwszym, trzyletnim okresie liczba miejsc wzrosła aż o 49% zaś w drugim, czteroletnim o 22%. Jeżeli jednak bliżej przyjrzymy się tym wynikom (tab. 1, ryc. 1) to okazuje się, że zmiany nie polegają wyłącznie na wzroście liczby miejsc nadrzecznych. W obu okresach odnotowałem odpowiednio 36% i 35% lokalizacji, które zupełnie zniknęły z krajobrazu nadrzecznego. Jednocześnie pojawiło się bardzo dużo miejsc nowych. Stanowiły one odpowiednio 85% i 54% stanu odnotowanego podczas poprzedniej inwentaryzacji. Można więc powiedzieć, że następuje tu ciągła wymiana miejsc, przy czym liczba miejsc nowo powstających przewyższa znacznie liczbę miejsc zanikających (pisząc o zaniku miejsc, tu i w dalszej części tekstu, mam na myśli wyłącznie zanik fizycznej formy miejsca). Co więcej, miejsca które przetrwały, a więc te, które odnotowano podczas przynajmniej dwóch inwentaryzacji, również często podlegają znaczącym zmianom. W niniejszych badaniach analizowałem jedynie zmiany ilościowe, a więc skalę miejsca (wielkość i liczbę elementów tworzących miejsce rekreacyjne). Patrząc na wyniki tych analiz okazuje się, że zarówno w pierwszym okresie jak i w drugim, ponad połowa lokalizacji, które przetrwały (61% i 63%) to miejsca, w których nie zaszły znaczące zmiany. Pozostałe miejsca uległy znaczącej degradacji (odpowiednio 25% i 17%) lub znaczącemu rozwojowi (14% i 19%). Tak więc spośród wszystkich 347 zinwentaryzowanych miejsc, jedynie 70 istniało przez cały ten siedmioletni okres (były stwierdzone w trakcie wszystkich trzech inwentaryzacji), a tylko 35 nie uległo większym zmianom. Opisując te wyniki bardziej obrazowo, można stwierdzić, że kajakarz, który płynął Wieprzem w 2016 r. – po siedmiu latach będzie mógł zobaczyć tylko 15% miejsc w stanie nie zmienionym, kolejne 15% to miejsca, które uległy wyraźnej zmianie, a niemal 70% będą to miejsca, które mijają po raz pierwszy.

and second inventories, respectively. Thus, it can be said that there is a continuous replacement of places, with the number of newly created sites far outweighing the number of disappearing sites (when writing about the disappearance of places, here and later in the text, only the disappearance of the physical form of the place is implied). Moreover, the sites that have survived, i.e. those recorded during at least two inventories, were also often subject to significant change. In the present research, only quantitative changes have been analysed, i.e. the scale of the site (the size and number of elements that make up a recreational site). Looking at the results of these analyses, it appears that in both the first period and the second period, more than half of the surviving locations (61% and 63%, respectively) were sites where no significant changes had occurred. The remaining sites underwent significant degradation (25% and 17%) or significant development (14% and 19%). Thus, of the total 347 inventoried sites, only 70 existed throughout this seven-year period (they were found during all three inventories) and only 35 had not undergone significant change. Describing these results more figuratively, it can be said that a canoeist who had first paddled the Wieprz River in 2016 and returned after seven years would only be able to see 15% of the sites in an unchanged state. Another 15% would have clearly changed, and almost 70% would have been sites that he or she was passing for the first time.

Of course, the changes described do not apply equally to all types of place. There are very clear differences according to their size. Small sites were by far the most dynamic (fig. 1). At the same time, their number grew at the fastest rate. Medium-sized venues were also characterised by fairly high dynamics of change. However, their total number grew relatively slowly. The smallest fluctuations were in the number of large sites, which are made up of many elements and require considerable investment to build and maintain. There was a stable increase in their number (from 9 in 2016 to 16 in 2023) with very slight fluctuations. It is worth noting that complex and grandiose sites, even if they remain neglected, abandoned or water-damaged, do not usually disappear completely, but only degrade; however, this was the case for only 2 of the 16 sites of this size in the entire study period. We can therefore generally speak of significant development or stabilisation here.

Tab. 1. Zmiany całkowitej liczby nadrzecznych miejsc rekreacyjnych w latach 2016-2019-2023 na odcinku 100km rzeki Wieprz od Jaszczowa do Woli Skromowskiej*Tab.1. Changes in the total number of riverside recreational places in 2016-2019-2023 along a 100km section of the Wieprz River from Jaszczów to Wola Skromowska*

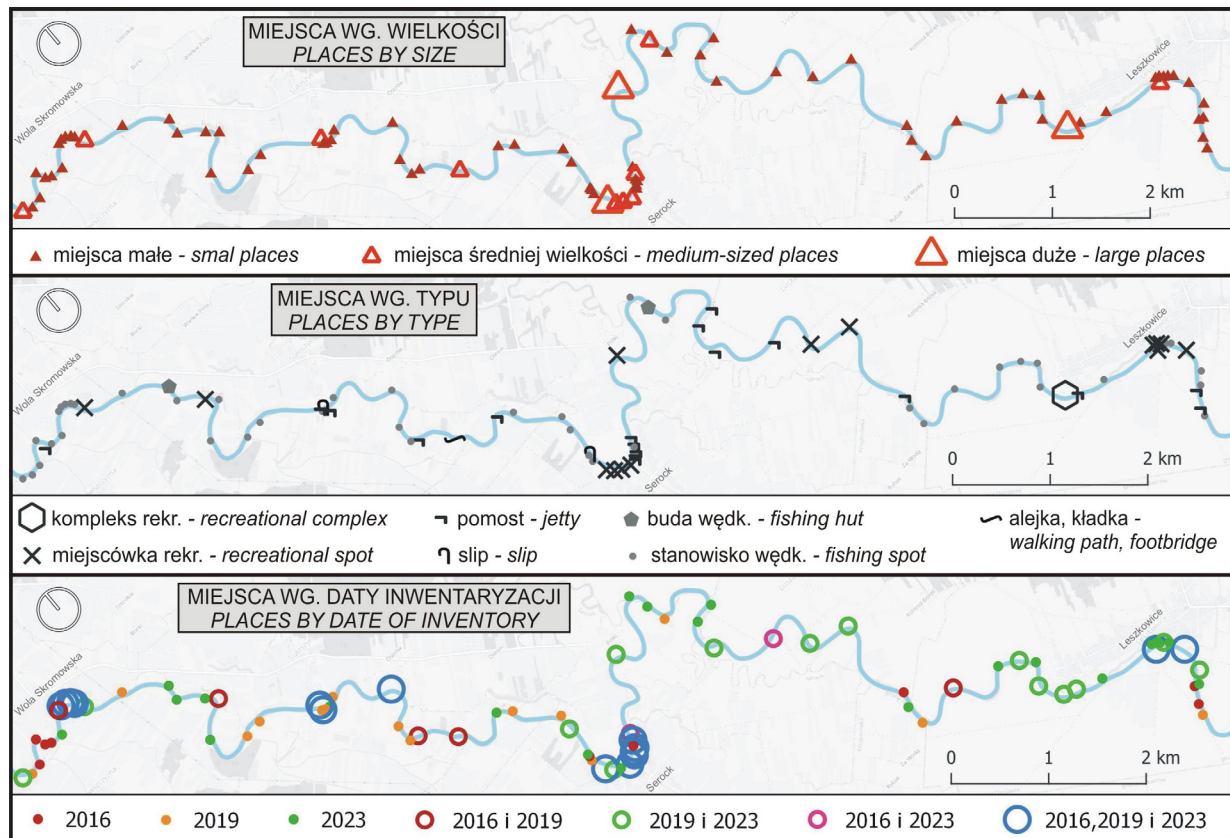
		Liczba miejsc w 2016 r. <i>Number of places in 2016</i>	Zmiana w okresie od 2016 r. do 2019 r. <i>Change from 2016 to 2019</i>	Liczba miejsc w 2019 r. <i>Number of places in 2019</i>	Zmiana w okresie od 2019 r. do 2023 r. <i>Change from 2019 to 2023</i>	Liczba miejsc w 2023 r. <i>Number of places in 2023</i>
miejsca, które zanikły <i>places which have disappeared</i>		131	47 miejsc <i>places</i>	195	69 miejsc <i>places</i>	238
miejsca, które przetrwały <i>places that have survived</i>			84 miejsca <i>places</i>		128 miejsc <i>places</i>	
w tym <i>of</i>	w stanie niezmiennym <i>in an unchanged state</i>		51 miejsc <i>places</i>		81 miejsc <i>places</i>	
	uległy degradacji <i>have been degraded</i>		21 miejsc <i>places</i>		22 miejsca <i>places</i>	
	zostały rozbudowane <i>were expanded</i>		12 miejsc <i>places</i>		25 miejsc <i>places</i>	
miejsca, które powstały <i>places that were created</i>			111 miejsc <i>places</i>		105 miejsc <i>places</i>	
łączna zmiana liczby miejsc <i>total change in the number of places</i>		wzrost o 64 miejsca (49%) <i>an increase of 64 places (49%)</i>	wzrost o 43 miejsca (22%) <i>an increase of 43 places (22%)</i>			

Źródło: opracowanie własne

Source: own elaboration.

Oczywiście opisane zmiany nie dotyczą w równym stopniu wszystkich rodzajów miejsc. Bardzo wyraźne różnice występują ze względu na ich wielkość. Zdecydowanie największą dynamiką cechują się miejsca małe (ryc. 1). Jednocześnie ich liczba rośnie najszybciej. Dostyc dużą dynamiką zmian cechują się również miejsca średniej wielkości. Jednak ich łączna liczba rośnie stosunkowo powoli. Najmniejsze wahania dotyczą liczby miejsc dużych składających się z wielu elementów, których budowa i utrzymanie wymaga dużych

There are also large differences in the dynamics of change between the different **types of sites** (fig. 1). In the described section of the Wieprz, 7 main types of recreational sites were distinguished: recreational complexes; recreational spots; jetties; pathways and footbridges; slips (boat launches and moorings); fishing huts; and fishing spots. The greatest growth and rate of change were noted for fishing spots. In seven years, their number increased by 211%. However, these sites are characterised by a very short period of existence.

Ryc. 1. Rozmieszczenie nadrzecznych miejsc rekreacyjnych między Leszkowicami i Wolą Skromowską (20km z całej 100km rzeki, które poddano inwentaryzacji) z określeniem ich wielkości, rodzaju i czasu istnienia. Źródło: opracowanie własne.

Fig. 1. Distribution of riverside recreational sites between Leszkowice and Wola Skromowska (20km out of the total 100km of the river that were inventoried) with an indication of their size, type and duration of existence. Source: own elaboration.

nakładów. Mamy tu do czynienia ze stabilnym wzrostem ich liczby (z 9 w 2016 r. do 16 w 2023 r.) i bardzo nieznacznymi wahaniami. Warto jednak zauważyć, że miejsca złożone i okazałe, nawet jeśli pozostają zaniedbane, opuszczone czy zniszczone przez wodę – nie ulegają zazwyczaj całkowitemu zanikowi, a jedynie degradacji. W całym badanym okresie dotyczyło to jednak jedynie 2 z 16 tej wielkości miejsc. Możemy tu więc generalnie mówić o znaczącym rozwoju lub stabilizacji.

Duże różnice w dynamice zmian występują też między poszczególnymi **typami miejsc** (ryc. 1). Na opisywanym odcinku Wieprza wyróżniłem 7 głównych typów miejsc rekreacyjnych: kompleksy rekreacyjne; miejscówki rekreacyjne; pomosty; alejki i kładki; slipy (miejsca wodowania i postoju łodzi); budy wędkarskie; stanowiska wędkarskie. Największy przyrost i dynamikę zmian odnotowałem dla stanowisk wędkarskich. W ciągu 7 lat ich liczba wzrosła o 211%. Miejsca te cechuje jednak bardzo krótki okres istnienia. Zaledwie 6%

Only 6% survived the entire 7 years (and thus were recorded during all three inventories). It should be noted that this study did not take into account all fishing spots, but only sites equipped with specific management elements such as mini-fences, steps, seats, canopies, etc. A very high rate of change also applies to jetties. Only 20% of them survived the whole seven years. Their number dropped significantly in the first period and increased slightly in the second. As a result, we can speak of the replacement of some objects by others, with slight fluctuations in their total number. As far as communication-related sites are concerned (footbridges, walking alleys, pedestrian bridges), there was stagnation or even a slight decrease in their number and rather little change. The situation is completely different with regard to recreational spots and complexes. In total, from 2016 to 2023, the number on the River Wieprz increased from 52 to 100, and thus by 92%. The permanence of these sites is relatively high. Only 6% disappeared in the first period and 20% in the

przetrwało całe 7 lat (a więc było odnotowane podczas wszystkich trzech inwentaryzacji). Zaznaczyć tu należy, że w niniejszych badaniach nie brałem pod uwagę wszystkich stanowisk wędkarskich, lecz tylko miejsca wyposażone w konkretne elementy zagospodarowania takie jak mini-ostrogi, schodki, siedziska, zadaszenia itp. Bardzo duża dynamika zmian dotyczy także pomostów. Tylko 20% z nich przetrwało całe 7 lat. Ich liczba znacząco spadła w pierwszym okresie i nieznacznie wzrosła w drugim. W efekcie możemy mówić o zastępowaniu jednych obiektów innymi, z nieznacznymi wahaniem ich łącznej sumy. Jeśli chodzi o miejsca związane z komunikacją (kładki, alejki spacerowe, mostki piesze) mamy tu do czynienia ze stagnacją lub nawet lekkim spadkiem liczby i raczej niewielką dynamiką zmian. Zupełnie inaczej jest w przypadku miejscówek i kompleksów rekreacyjnych. Łącznie od 2016 r. do 2023 r. ich liczba nad Wieprzem wzrosła z 52 do 100 a więc o 92%. Trwałość tych miejsc jest stosunkowo duża. W pierwszym okresie zanikło jedynie 6% zaś w drugim 20%. Trwałość ta może jednak wynikać ze skali obiektów tworzących te miejsca – są one często okazałe, solidne i rozbudowane w związku z czym nie znikają z krajobrazu tak łatwo jak mniejsze obiekty. Warto więc odnotować miejsca, które nie zanikły zupełnie, lecz uległy znaczącej degradacji. W pierwszym okresie stanowiły one 23% miejsc, zaś w drugim 14%. Tak więc mamy tu do czynienia z dosyć dużymi wahaniem liczby miejscówek i kompleksów rekreacyjnych. Zazwyczaj miejsca te powstają dosyć szybko i funkcjonują stabilnie przez pierwsze 3-4 lata, po czym w wielu z nich zaczyna się proces powolnej degradacji. Oczywiście ich trwałość zwiększa się, o czym już wspomniano, wraz z wielkością i złożonością danej miejscówki lub kompleksu.

Oprócz wielkości i rodzaju miejsc, bardzo istotny wydaje się **rodzaj podmiotu odpowiedzialnego za ich powstanie i utrzymanie** czyli gospodarz (ryc. 2). Ze względu na specyfikę obszarów wiejskich i nadrzecznych na badanym obszarze najliczniejsze są miejsca tworzone nieformalnie (76%) zaś najmniej jest inicjatyw publicznych (3%). Jednocześnie to właśnie miejsca nieformalne podlegają największym zmianom. Cechuje je bardzo duży wzrost liczebności, który równoważony jest przez dużą liczbę lokalizacji zanikających. W efekcie są to miejsca, które dynamicznie się rozwijają (w ciągu siedmiu lat wzrost o 68%) lecz są niezbyt trwałe (niemal połowa istnieje krócej niż 3-4 lata). Bardzo nieliczne z nich

second. However, this persistence may be due to the scale of the structures that make up these places – they are often imposing, robust and elaborate and therefore do not disappear from the landscape as easily as smaller sites. It is therefore worth noting sites that did not disappear completely but suffered significant degradation. They accounted for 23% of places in the first period and 14% in the second. Thus, there are quite large fluctuations in the number of recreational spots and recreational complexes. The former usually emerge quite quickly and function stably for the first 3-4 years, after which many of them begin a process of slow degradation. Of course, their durability increases, as already mentioned, with their size and complexity.

Apart from the size and type of place, the **type of entity responsible for its creation and maintenance**, i.e. the host, seems to be very important (fig. 2). Due to the specific nature of rural and riverside areas in the study area, informally created places were the most numerous (76%) while public initiatives were the least numerous (3%). At the same time, the informal places were subject to the greatest change. They were characterised by a very large increase in number, which was counterbalanced by a large number of disappearing locations. As a result, it is possible to conclude that these are places that grow dynamically (in seven years an increase of 68%) but are not very durable (almost half existed for less than 3-4 years). Very few of them undergo expansion after the inception stage. A similar pattern applies to private sites – during the inventory they usually emerged and then stagnated. The situation is different for sites created and managed by public entities. Here the development is the slowest, although it is still significant (a 38% increase over seven years) and fairly stable. None of the places ceased to exist and only a few degraded. Instead, most were expanded or extended.

SUMMARY AND CONCLUSIONS

This study investigated quantitative changes (number and scale) of riverside recreational places located along a 100 km stretch of the Wieprz River. The results presented here show a large number of sites (mainly informal) and their great variability. First of all, there was a rapid increase in the number of recreational places during the study period. The number of such places almost doubled in seven years and

Ryc. 2. Przykładowe zmiany, które zaszły w miejscach utrzymywanych przez różne podmioty (nieformalny pomost w Zakrzowie, prywatna miejscówka w Nowogrodzie, publiczny kompleks rekreacyjny w Sernikach) (fot. D. Soszyński).

Fig. 2. Examples of changes that have occurred at places maintained by different entities (informal jetties in Zakrzów, a private recreational spot in Nowogród, a public recreational complex in Serniki (photos by D. Soszyński).

po etapie powstania ulegają rozbudowie. Podobny schemat dotyczy miejsc prywatnych – zazwyczaj odnotowywałem ich powstanie a następnie stagnację. W przypadku miejsc prywatnych mamy jednak do czynienia z dużo większym wzrostem liczebności (w ciągu siedmiu lat aż o 136%) a jednocześnie mniejszą dynamiką zmian (tylko nieliczne z nich zanikają – 4 i 9%, lub ulegają degradacji – 21% i 6%). Jeszcze inaczej jest w przypadku miejsc tworzonych i zarządzanych przez podmioty publiczne. Tu rozwój jest najwolniejszy choć również znaczący

averaged around 2.4 places per kilometre of river in 2023 (in 2016 it was 1.3 places/km). At the same time, many of the sites observed consisted of temporary facilities with a 'lifespan' of less than 3–4 years (the intervals at which the inventories were conducted). During the two periods analysed, the development elements of 36% and 35% of sites, respectively, completely disappeared from the riverside landscape. The greatest exchange of sites, i.e. the rapid disappearance of some and the emergence of others, was observed for small places, usually created

(w ciągu siedmiu lat przyrost o 38%) i dosyć stabilny. Żadne z miejsc nie przestało istnieć, a tylko nieliczne uległy degradacji. W większości obserwuje się natomiast powiększanie czy rozbudowę.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Przeprowadzone badania dotyczyły zmian ilościowych (liczby i skali) nadwodnych miejsc rekreacyjnych zlokalizowanych wzdłuż stukilometrowego odcinka rzeki Wieprz. Przedstawione tu wyniki ukazują dużą liczbę miejsc (głównie nieformalnych) i ich ogromną zmienność. Przede wszystkim następuje tu szybki przyrost liczby miejsc rekreacyjnych, których liczba w ciągu siedmiu lat prawie się podwoiła i obecnie wynosi średnio ok. 2,4 miejsca na jeden kilometr rzeki (w 2016 r. było to 1,3 miejsc/km). Jednocześnie wiele z obserwowanych tu miejsc to przestrzenie kreowane przez obiekty tymczasowe, których czas „życia” wynosi mniej niż 3-4 lata (w takich odstępach prowadzono inwentaryzację). W obu analizowanych okresach odnotowałem odpowiednio 36% i 35% miejsc, których elementy zagospodarowania całkowicie zniknęły z krajobrazu nadrzecznego. Największa wymiana miejsc, a więc szybkie zanikanie jednych i powstawanie nowych, dotyczy przestrzeni niewielkich, zazwyczaj tworzonych nieformalnie (pomosty, stanowiska wędkarskie, małe miejscówki rekreacyjne). Najbardziej stabilne są natomiast miejsca duże, tworzone i zarządzane przez podmioty publiczne (kompleksy rekreacyjne). Najszybszy wzrost liczebności dotyczy z kolei średniej wielkości miejscówek rekreacyjnych – najczęściej tworzonych przez podmioty prywatne. Niewielkie zmiany a nawet regres odnotowano dla obiektów związanych z komunikacją pieszą, a także z cumowaniem i wodowaniem łodzi oraz dla pomostów.

Odpowiadając więc na pytanie badawcze dotyczące stanu i zmienności zagospodarowania nadrzecznych terenów wiejskich, można stwierdzić, że liczba miejsc rekreacyjnych jest tu bardzo duża, choć dominują te o bardzo niewielkiej skali. Zagospodarowanie to ulega intensywnym zmianom i bardzo liczne są miejsca o charakterze tymczasowym (ok. 35%). Trudno natomiast jednoznacznie odpowiedzieć na pytanie o intencjonalność tworzenia miejsc tymczasowych. Wydaje się jednak, że o ile opisywane we wstępie miejskie przestrzenie tymczasowe są zazwyczaj świadomie zaplanowane

informalnie (jetties, fishing spots, small recreational spots). In contrast, the most stable were large sites created and managed by public entities (recreational complexes). The fastest growth in numbers, on the other hand, was in medium-sized recreational sites, most often created by private entities. There was little change or even regression for sites related to pedestrian communication or for boat moorings and launches and jetties.

Thus, addressing the research question on the status and variability of riverside rural development, it can be concluded that the number of recreational sites is very high here, although those of a very small scale predominate. The sites underwent intensive change during the study period, and places of a temporary nature were very numerous (about 35%). However, it is difficult to clearly determine the intentionality of the creation of temporary places. It seems that while the urban temporary spaces described in the introduction are usually consciously planned for a short period of operation (Stevens, Ambler, 2010; Gzell, Świeżewska, 2015; Przesmycka, 2015), in the countryside this temporality is unintentional. Based on the field inventories and interviews carried out, it can be concluded that most of the sites that have ceased to exist have been destroyed as a result of human negligence or natural processes (destruction during floods, ice phenomena, bank erosion, intensive overgrowth or even destruction by beavers). The second reason, on the other hand, is that riverside places have a rather specific (unclear) ownership status. Many of them are located on a plot of land owned by the state (Polish Waters), but are used by private individuals. Others lie on private plots of land, but must be publicly accessible because, according to water law, each owner must guarantee the possibility of passage along the river. As a result, these are not areas where residents are willing (or entitled) to make large and expensive investments. The sites (development elements) created here are therefore mainly created informally, from recycled materials or locally available wood. They are often impermanent and their owners allow and accept the possibility of their destruction, flooding or decay. In this way, places are created that last until they are swept away by a big flood or until their host loses the enthusiasm to maintain them.

A rural river is therefore an area where both natural processes and human activities are characterised by variability and transience. It is debatable whether those responsible for managing and shaping the

na krótki okres funkcjonowania (Stevens, Ambler 2010; Gzell, Świeżewska, 2015; Przesmycka, 2015), o tyle na wsi jest to tymczasowość niezamierzona. Bazując na przeprowadzonych inwentaryzacjach terenowych i wywiadach – można stwierdzić, że większość obiektów, które przestały istnieć, uległa destrukcji w wyniku zaniedbań człowieka lub działania procesów naturalnych (zniszczenie podczas wezbrania, zjawiska lodowe, erozja brzegu, intensywne zarastanie czy nawet zniszczenie przez bobry). Drugą przyczyną jest natomiast fakt, że miejsca nadrzeczne mają dosyć specyficzny (niejasny) status własnościowy. Wiele z nich jest położonych na działce będącej własnością państwa (Wód Polskich), ale jest użytkowanych przez osoby prywatne. Inne leżą na działkach prywatnych, lecz muszą być publicznie dostępne gdyż, zgodnie z prawem wodnym, każdy właściciel musi zagwarantować możliwość przejścia wzdłuż rzeki. W efekcie nie są to tereny, na których mieszkańcy są skłonni (lub mają prawo) do dużych i kosztownych inwestycji. Powstają więc tu przede wszystkim miejsca (elementy zagospodarowania) tworzone nieformalnie, z materiałów pochodzących z recyklingu lub dostępnego na miejscu drewna. Często są to obiekty nietrwałe a ich właściciele dopuszczają i akceptują możliwość ich zniszczenia, zalania czy rozpadu. W ten sposób powstają miejsca, które trwają dopóty, dopóki nie zabierze ich pierwsze duże wezbranie lub dopóki gospodarzowi nie zabraknie zapasu do ich utrzymania.

Rzeka na wsi jest więc obszarem, na którym zarówno procesy naturalne jak i działalność człowieka cechuje zmienność i ulotność. Kwestią dyskusyjną jest czy podmioty odpowiedzialne za zarządzanie i kształtowanie przestrzeni nadrzecznej powinny próbować tą cechę przezwyciężyć (uregulować), czy też ją pielęgnować. Wielu autorów (Walljasper, Project for Public Spaces 2007; Kazanecka-Olejek, 2017; Cieślak-Arkuszewska, 2020) opisuje projektowanie jako proces, który jest i powinien być nieskończony, uwzględniający ciągłe zmiany i współtworzony przez różne osoby. W ten sposób możliwe jest tworzenie potencjału dla wielu funkcji, będących odpowiedzią na różne potrzeby zmieniające się w czasie. Okazuje się, że na wiejskich terenach nadrzecznych, tego typu nowe podejście projektowe, rozwija się w sposób niejako „naturalny”, spontaniczny i nie jest to zjawisko nowe.

Nie oznacza to jednak, że zmienne, nietrwałe i nieformalne kształtowanie przestrzeni powinno

riverside space should attempt to overcome (regulate) or nurture this characteristic. Many authors (Walljasper, Project for Public Spaces 2007; Kazanecka-Olejek, 2017; Cieślak-Arkuszewska, 2020) describe design as a process that is and should be endless, accommodating continuous change and co-created by different people. In this way, it is possible to create the potential for multiple functions in response to different needs that change over time. It appears that in rural riverside areas, this kind of new design approach is developing in a 'natural', spontaneous way and is not a new phenomenon.

This does not mean, however, that variable, impermanent and informal landscaping should be considered the primary mode of operation in riverside areas. It is worth emphasising that the research results presented here clearly show a significant increase in the density of different types of recreational sites. On the one hand, this fact reflects the growing interest in rivers, but on the other hand, it may pose a significant threat to the natural river landscape as well as the spatial order within riverside villages and towns. The development of the riverside space cannot, therefore, proceed solely in a spontaneous manner. This was aptly described by Gzell, Świeżewska (2015) when they wrote about temporary forms as a 'ground test', a way of testing hypotheses and an impetus to stimulate a location. Such forms cannot replace formal planning, but they can open up new perspectives and fill a gap that institutions and local governments are unable to fill. They can also provide character, emphasise identity and strengthen the relationship between the river and the people. Such activities should, however, be embedded in a broader valley management strategy – one that treats variability as an asset and not just a threat.

być traktowane jako podstawowy sposób działania na terenach nadrzecznych. Warto podkreślić, że zaprezentowane tu wyniki badań wyraźnie wskazują na znaczący wzrost zagęszczenia różnego rodzaju miejsc rekreacyjnych. Fakt ten jest z jednej strony odzwierciedleniem rosnącego zainteresowania rzekami, z drugiej jednak może stanowić istotne zagrożenie dla naturalnego krajobrazu rzeczno-terenowego, a także ładu przestrzennego w obrębie nadrzecznych wsi i miasteczek. Zagospodarowanie przestrzeni nadrzecznej nie może więc przebiegać wyłącznie w sposób spontaniczny. Trafnie określili to Gzell i Świeżewska (2015) pisząc o formach tymczasowych jako „badaniu gruntu”, sposobie na testowanie hipotez oraz impulsie pobudzającym daną lokalizację. Nie może ono zastąpić formalnego planowania, ale może otwierać nowe perspektywy i wypełniać lukę, której nie są w stanie wypełnić instytucje i samorządy. Może też nadawać charakter, podkreślać tożsamość i wzmacniać związki pomiędzy rzeką a mieszkańcami. Działania takie powinny być jednak wpisane w szerszą strategię zagospodarowania dolin – taką, w której zmienność byłaby traktowana jako walor a nie tylko zagrożenie.

REFERENCES

- Adamiczka H., Adamiczka B., 2016: Rozwój, odrzucenie, powrót – fazy interakcji miasto-rzeka w kontekście Wrocławia. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Research Papers of Wrocław University of Economics*, 443: 11-22. DOI: 10.15611/pn.2016.443.01
- Angiel J., 2011: Percepcja niematerialnych wartości polskich rzek przez studentów Uniwersytetu Warszawskiego. *Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego*, 15: 141-147.
- Bierwiazzonek K., 2018: Miejskie przestrzenie publiczne i ich znaczenie społeczne. *Przegląd Socjologiczny*, 67(1): 25-48. DOI: 10.26485/Ps/2018/67.1/2 (Urban public space and its social roles – an attempt at systematization)
- Bishop P., Williams L., 2012: *The Temporary City*. London; New York: Routledge.
- Bricker K.S., Kerstetter D.L., 2008: Symbolic uses of River recreation resources: whitewater boaters' special places on the south fork of the American River [in:] *Water and People: Challenges at the Interface of Symbolic and Utilitarian Values*. (eds): S. F. McCool, R. N. Clark, G. H. Stankey, U.S. Dept. of Agriculture, Forest Service, Pacific Northwest Research Station, Portland, OR: 145-176.
- Carmona M., 2010: Contemporary public space, part two: Classification. *Journal of Urban Design*, 15(2): 157-173.
- Cieślak-Arkuszewska A., 2020: A river in small town landscape. Selected issues, *Rzeka w krajobrazie małego miasta. Wybrane zagadnienia. space & FORM | przestrzeń i FORMa*, 44: 277-306. DOI: 10.21005/pif.2020.44.D-01.

- Crowther P., 2016: Temporary Public Spaces: A Technological Paradigm. *The Journal of Public Space*, 1(1): 63-74. DOI: 10.5204/jps.v1i1.11
- Durrell L., 1969: *Spirit of Place* Faber & Faber. London.
- Gzell S., Świeżewska K., 2015: Zarządzanie chaosem. Koncepcja tymczasowego wykorzystania przestrzeni w mieście. *Biuletyn Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN*, 259: 143-158.
- Górowska J., 2021: Kulturowe archiwum błękitnej humanistyki. *Przegląd Kulturoznawczy*, 2 (48): 15-26. doi:10.4467/20843860PK.21.016.14073.
- Januchta-Szostak A., Karaśkiewicz A., 2018: Recreational development in the settlements of the Warta valley in Wielkopolska. *Tourism*, 28(1): 15-23. <http://dx.doi.org/10.18778/0867-5856.28.1.10>
- Jarosz E., 2021: Hydro-sztuka w Polsce z perspektywy błękitnej humanistyki jako tratwy ratunkowej wobec katastrofy ekologicznej. *Przegląd Kulturoznawczy*, 48(2): 284-318.
- Kazanecka-Olejnik L., 2017: Tymczasowe przekształcenia przestrzeni publicznych. *Badania interdyscyplinarne w architekturze. BIWA 2: monografia konferencyjna. T. 2, Miasto* (ed.): B. Komar, Wydział Architektury Politechniki Śląskiej, Gliwice 2017: 88-99.
- Mocior E., Franczak P., Hibner J., Krąż P., Nowak A., Rechciński M., Tokarczyk N., 2014: Typologia naturalnych krajobrazów efemerycznych w świetle dotychczasowych badań [in:] *Współczesne problemy i kierunki badawcze w geografii tom 2*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Krakow 2014, 77-101.
- Morris C., 2006: *Water paths and the landscape: poetry of water paths watercourses waterways and rivers—fluid links between artists, ecology and the environment*. PhD Thesis, RMIT University, Melbourne.
- Overmeyer K., 2007: *Urban Pioneers: Temporary Use and Urban Development in Berlin*. Senat-sverwaltung fur Stadtentwicklung Berlin. Jovis, Berlin.
- Pieńkowski P., Kupiec M., Smoter P., 2010: Zmienność wybranych elementów krajobrazu na sąsiadujących obszarach zlewni Iny i małej Iny w XX w. *Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego*, 13: 54-62.
- Przesmycka N., 2015: Metody kreowania tymczasowych przestrzeni publicznych. *Teka Komisji Architektury, Urbanistyki i Studiów Krajobrazowych*, 4: 125-142.
- Stevens Q., Ambler M., 2010: Europe's City Beaches as Post-Fordist Placemaking. *Journal of Urban Design*, 15 (4) The Production of Public Space: 515-537. <https://doi.org/10.1080/13574809.2010.502341>
- Stokowski P., 2008: Symbolic Aspect of Water [in:] *Water and People: Challenges at the Interface of Symbolic and Utilitarian Values* (eds): S. F. McCool, R. N. Clark, G. H. Stankey, U.S. Dept. of Agriculture, Forest Service, Pacific Northwest Research Station, Portland, OR: 19-50.
- Walljasper J., and Project for Public Spaces, 2007: *The great neighborhood book: A do-it-yourself guide to placemaking*. Gabriola Island, BC, Canada: New Society Publishers.